

DOPITOVÁ, Michaela, *Životní svět trestankyň v řepském klášteře Kongregace sv. Karla Boromejského (na přelomu 30. a 40. let 20. stol.)*, bakalářská práce, ÚHSD FF UK, Praha 2012.

Posudek oponenta bakalářské práce

Autorka si jako téma své bakalářské práce zvolila zmapování života delikventek, které si na přelomu 30. a 40. let 20. století odpykávaly svoje prohřešky v řepské ženské trestnici, tedy v nepříliš obvyklém prostředí soužití pachatelek kriminálních deliktů a řádových sester. Uvedené téma je možné považovat za vhodně zvolené, neboť v ohledu badatelského zájmu se vězeňský ústav v Řepích doposud netěšil velké pozornosti.

Nicméně již samotný název práce vyžaduje terminologickou připomínku. M. Dopitová v něm zvolila nepříliš šťastnou formulaci o životě trestankyň v řepském klášteře, ačkoliv by bylo vhodnější použít spíše termín „trestnice“ či obecnější „věznice“. Je sice pravda, že v komplexu se nacházela i klausura pro řádové sestry, ale provinilé ženy v ní nepobývaly. Ty trávily soudem vyměřený čas v prostorech trestního ústavu, jenž vznikl z objektu pronajatého Boromejkami státu (čehož si je M. Dopitová vědoma). Není proto možné hovořit o budově sloužící potřebám řádu (klášteru), ale naopak o vězeňské instituci, v níž řádové sestry spolupracovaly se státním úřadem, který byl hlavním provozovatelem. Autorka navíc ve zvolené terminologii kolísá a střídá obě možnosti (klášter, trestnice).

Druhá připomínka směřuje ke zdůvodnění časového vymezení tématu, konkrétně k jeho horní hranici. Autorka se jak v úvodu, tak i v dalších kapitolách odvolává na skutečnost, že v roce 1941 došlo k „...výrazným změnám a v němž byla nastartována razantní přeměna trestnice“, což ale nikde konkrétněji nevysvětluje. Ačkoliv je důvod částečně odvoditelný z kontextu bakalářské práce, jistě by si zasloužil bližší specifikaci.

Z formálního hlediska je však bakalářská práce přehledně a logicky strukturovaná, přičemž v první části jsou zařazeny všeobecněji pojaté kapitoly, zasvěcující případného čtenáře do historie Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, načež následuje nástin strukturního vývoje trestního práva a vězeňství v meziválečném Československu. Na úvod navazují tři kapitoly, které je možné považovat za jádro celé práce. V ohledu rozčlenění textu je však třeba poznamenat, že ve dvou navazujících podkapitolách (3.3 Délka trestů a 3.4 Zločiny) dochází k opakování zjištěných skutečností – procentuální vyjádření typologie trestných činů a délka trestů. Bylo by proto vhodnější obě části sloučit.

Jak již bylo řečeno, autorka se v úvodu věnovala stručnému nástinu působení Boromejek na území Monarchie a později Československa s tím, že současně shrnula základní informace o historii vězeňského areálu v Řepích. V této kapitole, byť se jedná o poměrně zdařilý ucelený přehled, se M. Dopitová dopustila jedné faktografické chyby. V jejím závěru uvádí, že komplex byl po roce 1950 využíván jako výcvikové středisko Sboru národní bezpečnosti. V tomto případě se jedná

o zásadní omyl, protože po vystěhování řádových sester bylo sice v Řepích zřízeno výcvikové středisko, ale to sloužilo potřebám Sboru uniformované vězeňské stráže. Navíc v době, kdy vězeňství přešlo do pravomocí ministerstva národní bezpečnosti, a z dosavadních dozorců se stali příslušníci SNB, došlo ke zrušení tohoto střediska, načež je Správa nápravných zařízení přeměnila na centrální sklad. Je tudíž zřejmé, že k účelu, o kterém autorka hovoří, areál nikdy nesloužil.

Další připomínka směřuje k možnosti obohacení textu o informace, týkající se počátku spolupráce Boromejek s vězeňskou správou. Řádové sestry mimo autorkou uvedená působiště pracovaly v letech 1857-1868 ve valdické trestnici (Kartouzích), což je dosti důležitá informace, neboť je z ní zřejmé, že po určitou dobu pečovaly nejen o vězněné ženy, ale i o potrestané muže. Současně by bylo na místě připomenout, že nešlo o jediný řád, který se v rámci Rakouska-Uherska věnoval této činnosti. V Uhrách a v trestnici pro ženy ve Valašském Meziříčí vykonávaly stejné povinnosti Paulánky.

Následuje kratší kapitola o vývoji trestního práva a vězeňství v Československu po roce 1918. Autorka se při jejím sepsání opět dopustila dvou nepřesností vztahujících se k historii vězeňství, což pravděpodobně vychází z její zatím nepříliš přesvědčivé orientace v tomto celkově komplikovaném tématu. Jednak se mylí v účelu zmíněného trestního přechodného ústavu (v Leopoldově). Ten popisuje jako zařízení pro delikventy, kteří i přes „odsezenou“ dobu z vyměřeného trestu nemohli být podmíněně propuštěni. Pravděpodobně kvůli nesprávnému pochopení účelu totiž jeho význam zcela obrátila. Jednalo se o vězeňský ústav vzniklý jako součást tzv. irského progresivního systému, v jehož rámci naopak tvořil třetí stupeň výkonu trestu, během něhož byl odsouzený po splnění stanovených podmínek připravován na podmíněné propuštění přivykáním volnějšímu režimu s omezeným dozorem. Za druhé pak trestní ústav a polepšovnu pro mladistvé v Mikulově specifikuje pouze jako polepšovnu, což je opět terminologicky nesprávné.

Následující tři kapitoly je možné chápat jako jádro celé práce, v čemž se lze ztotožnit s úvodním vymezením M. Dopitové. Autorka v nich představuje sociální strukturu vězeňského společenství, výchovné prostředky včetně trestů za porušování kázně a v části nazvané „Každodenní jednání trestanek“ se dosti zdařile snaží ukázat běžný život vězeňské subkultury na přelomu 30. a 40 let 20. století. Jako přínosné se pak jeví srovnání některých aspektů se situací v druhé polovině 19. století na základě zjištění starší diplomové práce M. Rajtorové (Ženská trestnice v Řepích v 2. polovině 19. století, PdF UJEP, Ústí n. Labem 2002). Zajímavý je rovněž výběr užitých primárních pramenů. Mimo očekávatelnou analýzu osobních vězeňských spisů odsouzených žen, bez níž si takto tematicky zaměřenou bakalářskou práci ani nelze představit, zvolila autorka méně frekventované archiválie – konkrétně knihy disciplinárních trestů a kmenovou knihu. Jejich rozbořením ukazuje možnosti využití pramenů spíše statistického charakteru ke zpracování studie zkoumající otázky spadající do oboru sociálních dějin

či historické antropologie. Text navíc vhodně doplňují informace čerpané ze sekundární literatury, s níž rovněž pracuje poměrně úspěšně.

Bohužel i tuto část ale doprovázejí terminologické a faktografické nepřesnosti, které ke škodě autorky snižují výslednou úroveň bakalářské práce. Kupříkladu použití slovní spojení „sestry-dozorkyně“ (s. 37) je dosti diskutabilní. M. Dopitová tak slučuje funkci vězeňského dozorce (profesní status), jehož hlavním cílem byl dohled nad odsouzenými s pozicí řádové sestry, která plnila spíše úkoly srovnatelné s povinnostmi současného „vychoovatele“. Tento termín je proto zavádějící. Za vyložení problematické je pak nutné považovat pokus výkladu práv vězeňkyň z 30. let na příkladu Domácího řádu z roku 1907, protože i v takto krátkém časovém období docházelo k zásadním změnám. Tato skutečnost se týká především popisu dovolených požitků (s. 44), kdy je uvedeno, že potrestané ženy mohly dostat na přilepšenou sklenici piva či vína. To již v době první republiky nebylo možné, alkohol směl sice být podán, ale pouze na předpis lékaře.

V závěru již jen na okraj upozornění, že by autorka měla místy věnovat větší pozornost stylistice textu. Lze však předpokládat, že se jedná o první rozsáhlejší text, takže je tato záležitost zcela pochopitelná.

Předkládaná bakalářská práce ale jako celek působí dojmem pečlivého badatelského výzkumu, přičemž otevírá nové tematické okruhy, které mohou být odrazovým můstkem k dalším odborným počínům. Zároveň se M. Dopitové podařilo uspokojivě zodpovědět v úvodu vytyčené otázky. Proto práci doporučuji k obhajobě a navrhuji známku velmi dobře.

V Praze dne 10. 6. 2012

PhDr. Ondřej Hladík